

ԱԿ. ԻՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՍԱՍՄԱ ՄՀԵՐ

ԵՐԵՎԱՆ

891.99

h-75

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

6 NOV 2011

891.99
7-75
L.V.

ԱՎ. ԲԱԿԱՎՅԱՆ,

ՍԱՍՏԱՆԱ ՄՀԵՐ

ԿԻՊԵՐՈ

• 7 6 5 4 3 2 1 •
3606442.1 9 3 8

29 APR 2013

33037

1585

38

Ս Ս Ս Մ Ս Մ Հ Ե Ր

Վ Ի Պ Ե Ր Գ

ԱՌՍԱԶԻՆ ԳԼՈՒԽ

Յելավ քաջ Դավիթ՝ իշխան Սասունա,
Կըռիվ խոյացավ ի Մարա վըրա:
Ու նրա յետնուց Խանդուխ մեծ Տիկին
Լիր-լրումն առավ,
Լույս աշխարհ բերավ
Մեկ արու զավակ՝ տեր ու ժառանգին
Ջոջանց աթոռքին, Սասմա աշխարքին:

Ու հնուց ավանդ սուրբ սովորութքով
Ժողովեցան յիկան Ջոջանց Տան պետեր,
Մանկան բարուրի բինդերու փոխան
Գութանի շղթան փաթեթեցին վրան,
Ու ասին իրար Ազնանց ավագներ, —
«Թե կոտրեց տղան կապանքն յերկաթին,
Նա ազատ կուզե ու կրնա ձեռնել,
Նա մեր ցեղեն է՝ առյուծ հոր վորդին»:

Մանուկն եր. ճրչաց, ճրկեց ձեռն ու վրա,
Կոտրեց շղթայի ամեն հողն ու զոգ:

Համբավը տարան կովի դեշտ՝ Դավթին.
Ու պատգամ ճամբեց Դավիթ Սանդուկին.

«Իմ ակն-արեգակ հորըս անունով
Իմ կորյուն վորդուս
Կանչեցեք Մհեր.
Նա պիտի դառնա մեր աշխարհին տեր,—
Ով գյերկաթն իշխե, իշխանն է մարդուս»:

Ու չար որն հասավ՝
Մահացավ Դավիթ՝ դյուցազըն-առյուծ,
Մահացավ Սանդուկ սրտի կակըծուց.
Մնաց վորդ-մանուկ, անհեր ու անմեր
Իրենց մեկ հատիկ զավակը՝ Մհեր:

Ու Դավթի լեզբայր, Ճնճըղափորիկ,
Յելավ, տիրացավ Սասման անառիկ.
Տեր դարձավ Դավթի գանձին ու կալքին,
Վոր պահե, շահե Սասմա ժառանգին:

Մհեր թեև դեռ տղա յեր տկար
Իրեն ուժի տեր Սասուն մարդ չկար:
Հոր նման պարթև, աչքերն՝ ակն-արեկ,
Հայացքն՝ արծվենի, ճակատն՝ արքենի,
Մազերը՝ բոց-հուր,
Մեջքն ու բազուկներ՝ պողպատիկ ու կուռ,
Յոթ մարդու կերը կուտեր մեկ ժուժով,

Ով տարավ կ'աճեր՝ նա կ'աճեր ժամով,
Վեա եր բնութքը, խրոխտ ու ըմբոստ,

Հրով, խանդով վառ.
Ջայռույթի պահին՝ մթար ու մլար,
Հանց վոր Նեմրուկ սար:

Սասմա սեպ սարեր վոտներն անդունդին,
Գլուխն՝ յերկնքին, ամպին ու շանթին,
Կը վազեր Մհեր շանթի յետևեն,
Փետուր կ'պոկեր արծիվի թևեն:

Հորեղբայրն ասավ Մհերին մեկ որ.
«Գյողի հոտաղներ կերցըրին բոլոր
Մեր հանգն ու ածու. գընա, ակը տու,
Բան արա, վորդի, պարապ մի նստի»:

Ու կելներ Մհեր առավոտ-լուսին,
Կը կապեր ուսին
Գոմշենի մաղախ՝ հացով ու թացով,
Կերթար ժուռ կուգար Սասմա դար-դուրան,
Կը հսկեր Սասմա հանգ ու հանդաստան:
Սասմա դար-դուրան՝ աղբյուր հազարան,
Նման սուրացող սեգ առյուծներուն՝
Բաշերն արծաթի՝ փռած քերծիրուն:

Կը թիկներ Մհեր աղբրանց ակին,
Վողջ հացը կուտեր մեկ բրդուճ արած,
Ու որը բոլոր կը մնար քաղցած:

Իրկուն տուն դարձին կասեր հորեղբոր.

«— Ես որ ել որըս անցավ անոթի»:
— Ինչո՞ւ, այ վորդի,
Մասնա մեր հանդեր լիքն են սինձ, բանջար,
Քաղե՛, կեր, ինչո՞ւ կմնաս անճար:

Կելներ Մհերը,
Գուշպերու մեջ կը սողոսկեր,
Ու վայրենի մեղուներու
Խորիսխն ազնիվ կը հավաքեր,
Կուտեր Մհեր ու կուժովնար:
Կը մագլցեր քերժերն ի վեր,
Արծիվներու վեա բներեն
Կը հավաքեր ձըվերն ամեն,
Ժեռ քարերը իրար կուտար,
Բոց կըհաներ ժեռեն զնար,
Կրակ կաներ, կը խորովեր
Արծվի ձվեր,
Կուտեր Մհեր ու կուժովնար:
Կվոյորտեր վորսի համար
Շամբերու մեջ Անգղա գետի,
Անտառներով մութ ու մոլոր,
Առանց հունի, արահետի.
Ու կըվարզեր հովերու հետ
Փայլերու սեջ ու վիհերու,
Յետեն ընկած կըրնկեկեթ
Վարազներու խենթ գիհերու:

Կելներ Մհեր լեռներու վեհ,
Հանց սուր աշտե՛,

Կատար ու քերժ, ամենաօրերձ,
Ուր չի հասել վիթն իր վոտով,
Հավքն իր թևով,
Ու կը ձեներ խանդով խրոխտ,
Արծվի պես,
Ազատ ու վիս:

Գոռուն-գոչունով Անտոկա բաշեն
Մեկ հեղ մեկ վեմ-քար
Փլել ու կուգար
Ջոջանց վոչխարի փարախի վրեն:

Մհերն եր վազեց, թիկունքը հզոր
Քարին դեմ տվավ, քարը կանգ առավ,
Ու մինչև եսոր
Կըմնա կանգուն՝ փարախի գլխուն:

Իրկուն տուն դարձին՝ ասավ հորեղբոր.
— Մասնա ժեռ քարեր շեղբերու նըման
Տըրեխներն վոտիս՝ մաշեցին, կերան:

— Կարկրտի, հագի, ասավ նեղսրտած
Ճնճըղափորիկ:
Քրթմեջաց Մհեր ու լարեց անահ
Աղեղն հո՞նքերու՝ հորեղբոր վրա:

«— Ես դեհն մեկ որ փորձանք պիտի գա,
Քաջք ե աժդահա, վիշապ զարհուրիկ,
Զի լսե սաստի, վոչ ել խրատի»:
Ահը սիրտն առած

Պոսեց կնոջ հետ ճնճըղափորիկ:

Ու խորհուրդ արին,

Վոր մեկ պատճառով, հնար-հնճարով,

Վանեն Մհերին

Տնեն ու տեղեն.

Դավով ու խարով, մեկ անդարձ ճամբով,

Վտարեն իսպառ Սասունա հողեն:

Ու իրենց վորդին՝ Փոքրիկ-ճնճըղիկ,

Վոր գիր կը սորվեր Մաբութա սուրբ վանք.

Դարձնեն տեր-ժառանգ

Աղնանց աթոռքին,

Իշխան տիրական Սամանց աշխարքին:

Յելան ճամբեցին ջոջ-Վերգոյի հետ

Մանուկ Մհերին պարեն-պաշարով,

Կապուտկողի բերդ,

Քանդութի հոր քով:

—Քո ջոջ պապ Մհեր,

Հորեղբայրն ասավ,

Քո կարոտն ունի,

Գնա, մարդիկ տես, աշխարհ պտըտի,

Բան սորվի, վորդի»:

Ու յեկավ Սհեր, հասավ Կապուտկող,

Իրեն պապի հող:

Յոթ տարի բոլոր մնաց պապոնց տուն,

Մկուռնդ կըխաղար քեռիներու հետ,

Կելներ վորսասար,

Ու նրանց հավսար՝

Կախի կը մտներ՝ հագած ճոշ-ասպար:

Յեղավ վոր պապը որն հասավ, մեռավ:

Ու թեվա-թորոս՝ անդրանիկ քեռին,

Կանչեց Մհերին, ծաղրերես ասավ. —

«— Տո՛, տխմար Մհեր, դու չըգիտես վոր,

Քո հոր բռին եր Սասունը հորր.

Քո հալըր ուներ տըկերով վոսկի,

Հողեր ու գյուղեր, ավան ու ապատ,

Հուր-հրեղեն ձին,

Ու թուր—Կայծակին:

Դու հիմի անհող քաջ գաս մեր դռան.

Հորեղբայրդ ուտե քո հորըդ գանձը,

Դու ոտար յերկիր մաշես քո անձը:

Վայ, Ջոջանց խելար, մուխըդ չմարի»:

Մհերն եր. յեկավ

Լախտը ձեռքն առավ,

Ճամբան վոտքն առավ,

Վարդեց ու հասավ Բանձրաթու Սասուն,

Վոր յեկավ Սասուն, ծուներ իջավ գետին,

Համբուրեց հողը Սասմա աշխարքին.

Ու սուրաց հանց նետ՝ դեպ Առյուծաբերդ,

Աղնանց հնութ յերդ:

Իրիկնաժամին մտավ դարբասն հոր,

Ու լցված սրտով ասավ հորեղբոր.—

— Յես լինեմ Սասմա ժառանգ ու իշխան,
Ինձ հսպես ձգես ուրիշի դռան...

Քոսքը դեռ բերնին՝ ձընճըղափորիկ

Վոտ զարկեց տափին,

Գոռաց ահառիկ,

— Անիծվի են մարդ, վոր մեծ-սիրտ վորքին

Թևի տակ կառնի ի վերաշխարհին:

Լախան առավ Մհեր՝ վոր զարկեր նրան,

Ձեռը չգնաց հորեղբոր վրան:

Գազազեց սաստիկ ձընճըղափորիկ,

Գոռաց ահառիկ,

Ու մահակն առավ

Մեծեց Մհերին, անեն դուրս արավ:

Յեռ դառավ Մհեր, վոր զարկե նրան,

Նորեն Մհերի ձեռքը չգնաց

Հորեղբոր վրան:

Ու յելավ գնաց լալով, լաց-աղբով,

Յեկավ հոր ու մոր գերեզմանի քով,

Թողութլուն խնդրեց հորեն ու մորեն,

Հեռացավ Սասմա հողեն ու ջրեն:

ՓԼՈՒՆԵ ՅԵՐԵՐՈՒՊ

— Մհեր զուրկ ու մերկ, ծարավ, անոթի
Ու վտարանգի,

Հեռուն աչքն առավ,

Ճամբան վոտքն առավ,

Գնաց ու հասավ Ճապաղջուրի դաշտ:

Վոր յեկավ հասավ Ճապաղջուրի դաշտ,

Տեսավ՝ ամառվա շոգին-կրակին,

Նստել է ծառի քաղցրիկ շրվաքին

Հարուստ մարդու մին կնոջ հետ մեկտեղ,

Կը խմե գինին, կուտե ճըվաձեղ:

— Բարով քեզի, բարին քեզի,

Մհեր ասավ,

Անոթի յեմ, հաց տուր ուտեմ:

Հարուստն ասավ.— Արտս գնա,

Խլճերն հանե, քաղհան արա,

Քրտինք թափե, հաց կուտամ՝ կե:

Յեկավ Մհեր ճորտերու քով,

Տեսավ՝ ճորտեր

Յեղունգներով, ագուռներով
Խիճ կը հանեն արտի հողեն,
Արտ կը մաքրեն, գուղձեն, կոշտեն,
Մուխտտեն:

Ինքն ել նման ձեռնեց գործին,
Մնկածալիկ, արևբոցին,
Մեջքակոտոր ու քրտնաթոր
Դատեց, բանավ մինչև իրկուն.

Յեղավ իրկուն,
Ճորտերու հեա դառ ու դադրած
Մտավ մեկ հլուղ՝ դեջ ու խավար,
Իրար վրա յեղան ծվար:
Մեկ աստուճ հաց տըվին՝ ուտի,
Մեկ չոր խշտի պառկի, քընի:

Մհեր պառկեց, քուն չըտարավ.
Աչք չըփակեց ու վողջ գիշեր
Աշխարհի բան միտք կաներ միտք
Ձոջանց Մհեր.

«Ռամիկ շարադաա
Չոր կուտե.
Հարուստ պարապ-մարդ
Մեղը կուտե»:

Առտուն կանուխ ճորտեր բոլոր
Յեկան վոտքի,
Անխոս, անձեն կանգնան բանի:
Ու համբերեց մեկ-յերկու որ,

Վրա յերեքին
Յոսեց Մհեր մեջ իր մաքին.
«Ես ել կյանք չե.
Ես չար մահ ե,
Հացն ու ջուրը ես պիղծ տեղի—
Ոձու լեղին...»

Լախտը ձեռքն առավ,
Ճամբան վոտքն առավ,
Գընաց ու մտավ Վոստանա քաղաք:
Ու մեկ փոնապան

Մհերին առավ իրեն ձեռքի տակ:
Մհեր որ բոլոր ջուր, փայտ կը կըրեր
Ու գիշերն անքուն՝ ալուր կըմաղեր,

Խմոր կը շաղվեր, խմոր կը գնդեր.
Գլուխը բարձեն, աչքը չըկպած՝
Կը կանգներ վոտաց:
Իր բաժին հացը չեր բավե իրեն,
Հաց կառներ կուտոիր ձեռք ընկած տեղեն:

Փոնապան տեսավ,
Բարկացավ, ասավ:
— Տո, ծակաչք, ծակփոր,
Սասունա վիշապ.
Ի՞նչ մնաց՝ ծախեմ,
Կերար վողջ-բոլոր:
Աչքերը Մհեր խոլորեց վրան,
Վախեն ձեն ու ձուն կտրեց փոնապան,

Ու հացերն առավ, փակի տակ դրավ:
Մհեր մեկ մատով փականք կրկոտրեր,
Հացերը կուտեր:
Փռնապան նորեն սաստեց ու ասավ.
—Մհեր, դու ինչո՞ւ փականք կրկոտրես,
Հացերը կուտես:
Ուրիշի հացին իրավունք չունես,
Որե՞նք կա, որե՞նք,
Պատիժ կա, պատիժ:

Պողպատ իր ուսեր վեր քաշեց Մհեր,
Ասավ զարմացած.
—Եդ պատիժ, որենք յես չեմ հասկանա:
Բա ես որե՞նք ե՛
Դրժար բաները յես եմ անողը,
Համով բաները դու յես ուտողը,
Թե գանձ կապողը:

Ու Վոստանա քաղքեն Մհեր
Սիրտը խուրճը չըվեց գրնաց,
Յեկավ հասավ Լաթարա հող,
Մտավ մեկ գյող:

Ռեսն եր. առավ վեստ Մհերին,
Հանց վոր ճորտի, հացափորի,
Ճամբեց կոռի,
Ճամբեց կոռի գաշտն ու մերին
Ու ալգեստան ավատի տան:

Որն ե հասել,
Դեղջուկ, ուսիկ արտն են հնձել,
Հունձը փնջել, բերել կալսել
Ու կալի մեջ դիզել շեղջ-շեղջ
Ցուցլալեն վոսկի ցորեն:

Յեկավ հեռվեն մեկ ձեր գուսան,
Ձեռքին քընար՝ գանգ մի յեզան,
Յեղջուրներեն յերեք հատ լար
Բաշած՝ ի վար:

Բարեվ տվավ, նստավ խուրճին,
Ջարկեց դաշըն պիրկ լարերուն,
Փառքը յերգեց ավուր հացին:

«Փնուք տվեք հացին,
Ապա աստըծուն.
Հացն ե աշխարքիս
Իսկն ազատություն:

Ասենք բուխ սրտով
Ռամկին արև շատ,
Պահող-շահողին
Աշխարհ-արարատ:

Դովքն արեք ուսկին,
Ռամկի սուրբ գործին,
Ձեր ազատության,
Ձեր արդար հացին»:

1585
38

Շարան-շարան յերկնուց իջան
Հավք ու թռչուն,
Մլվլացին շուրջը կալին
Ու բաժիններն առան թռան:

Յեկավ իշխան են արտատեր,
Կիսեց տարավ ցորենի շեղջ,
Իրար յետնուց յեկան հասան
Թե գեղապետ, թե խանութպան,
Առան տարան բեռով-թեռով,
Հարկի դիմաց, վաշխ ու պարտքին
Իր աչքի լույս ցորեն—վոսկին:
Բան չըմնաց խեղճ ուսմիկին—
Լոկ ծեղ ու կուտ կալատակին:

Ես վոր տեսավ՝ կրակ ու բոց
Բռնկեցավ Մհերին ծոց.
Ախ կը քաշեր որ ու գիշեր
Ու կը խորհեր մոռյլ Մհեր:
«Ռամիկ, մշակ,
Դուք կը լցնեք
Մառան, մարագ
Հոր ու հնձան
Թե իշխանին, թե մեծատան,
Վոր անոթի, մերկ ի մորեն
Մնաք նորեն»:

Ռեսը կանչեց, ասավ—«Մհեր,
Հարկ տուր հիմի,
Գլխահարկ տուր թագավորի»:

— Ի՞նչ հարկ, թե՛նչ կոտ,
Ի՞նչ թագավոր,
Պարտք ե տվել, կ'ուզե հիմի,
Ասավ խիզախ Մհերն Ազնանց:

Ռեսը ձենեց, ձենին լեկան
Գեղ-գեղովի, ճորտ ու մշակ,
Ուսերով վար՝ փոկ ու ճուպան,
Անթերու տակ՝ բիր ու մահակ:

— Կապեք, ասավ, կապեք ձեռ-վոտ,
Յերկաթ զարկեք, տարեք ձգեք
Մութ բռնատուն:

— Վայ ձեզ, ճորտեր, խեղճ ու տխմար,
Ինձ զորավիզ կանգնելու տեղ
Վոսոխին դե՞ ձեր հողեառ,
Վերցրել եք զեն՝
Թափվել վրաս, հանց ձեր անեղ
Թշնամու դեմ...
Մեկդի քաշվեք, մեկդի հիմի,
Ճամբան տվեք, թող ոեսը գա,
Թագավորի հարկը տանի...
Ասավ Մհեր,
Ու անառիկ բիրդի նման
Կանգնավ մնաց:
Գեղ-գեղովի ձեռք զարկեցին
Մհեր բռնեն.
Մհեր հոնքիր ժողվեց իրար,
Լախտը փարտեց.
Ծայրը լախտին դիպավ սանդին,

Աղասանդը փրթավ տեղեն,
Թոռով գնաց՝ կրակ կտրած,
Ու կըթռնի մինչև հիմի:
Շորշոփն հզոր՝ լարած լախտին,
Շանթի նման փոեց գետին,
Փոեց գետին գեղապետին
Յոթըն որվա մեռելի պես:

Գեղ-գեղովի ես վոր տեսան,
Գուժար փախան, յեղան ցրիվ,
Հանց չոր խոփվ քամու բերան,
Մերպ ու ծործոր շունչերն առան»:

— Յեկավ Մհեր սիրաը՝ խոլոր,
Միտքը՝ մոլոր,
Ճամբա ընկավ,
Ճամբան տեսավ՝
Սարի կանանչ մարմանդներով,
Ջորի մարմանջ աղբյուրներով,
Վայրի հավքեր ուրախ-զվարթ
Կը թռնեյին, ծափ կուտային,
Տաղով-խաղով, ուրախ-զվարթ:
Մհեր դարձավ՝ նրանց ասավ.
«Յերանիկ ձեզ, վայրի հավքեր,
Դուք որհնած եք, մարդն անիծած,
Ազատ, անպարտ,
Ընկերներով ու ազպոր պես
Կ'ապրիք անհող ու սեր կանեք.
Վնչ արատտեր կըձանչնաք,

Վնչ հարկ ու կոռ, վնչ թագավոր,
Յերանիկ ձեզ, վայրի հավքեր...»

Անձնահուր Մհեր
Չվեց ու հասավ Պղնձե-քաղաք:
Պղնձե-քաղքի պարիսպներ ու դուռ
Պինդ-պղնձակուռ.
Կամուրջ, բուրգ ու բերդ՝
Պինդ-պղնձակերա:
Ժուռ յեկավ քաղքի գոհն ու փողան
Հազար մանեման.
Կանգ առավ մոլոր մեջ պողոտային
Առջև փառանցփառ մեկ ապարանքին.
Տեսավ՝ վարպետներ բանձրիկ պատերեն
Կը կանչեն ամուր.
— Եհեյ, քար բերեք,
Շաղախ ու խիպար:
Թանվորներ առած՝ ուներնին—մեջքին,
Քարեր ահառիկ, դուլլեր ահագին,
Ու սանդուխներով վոլոր-վոլորուն,
Կ'ելնեն ու կ'իջնեն,
Մնկներով՝ դեղեվ,
Սրտով՝ հեվիհեվ:

Ու տեսավ Մհեր մեկ տղա բանվոր՝
Քարը շալակին բանձրաքաշ տեղեն
Վար ընկավ գետին ու յեղավ ցրեխ
Փլուխն ու ըղեղ...

— Ես վոր տեսալ Ազնանց Մհեր,
Հանց փոթորանք ծովու վրա,
Վոր հազարան վագրերու պես,
Կըմումոա ու կը կորզե
Պատ ու պատնեշ,

Բորբ ու բորբոք դարձալ ասալ
Իրեն սրտին ու աշխարքին.

— Ե՛յ, դուք, մշակ, ճորտ ու բանվորք,
Կը շինեք հար դուրք ու դարպաս,
Ու ձեզ համար
Լուծ ու անուր, զնդան ամուր:

Յերթամ շինեմ բերդ ու սլատվար՝
Նեզ ու դժար որվա համար.
Առնեմ իմ հոր զենքերն ու ձին,
Ու Սասմանց տան կուռ կտրիճներ՝
Կովիս համար վիզ ու սատար,
Յեխնեք գուպար
Աշխարքի դեմ զրկող ու չար.
Վողջ ավերինք
Ու ուսկուռթյուն բերենք աշխարհ,
Ռամկի որենք ու իրավունք,
Վոր տեր դառնա ուսիկն իրեն
Սուրբ վաստակին, արդար հացին»:

ՅԵՐՐՈՐԴ ՂԱՌԻՆ

Ու կրակված թռալ Մհեր,
Յեկալ, յելալ
Միմ ու Սասուն—Սասունա սար:
Սասունա սար՝ վեստ ու վիթխար,
Հանց յերկնամուխ
Ցլլի գլուխ,
Վոր կը փնչե գոռ ու ահուիկ
Բուք-մըրըրիկ:
Կիրճերու մեջ Սասմա գետեր,
Հանց մերկ ու կեռ կայծակ-թրեր,
Են ձյուհափառ սեզ Մովասար,
Վոր աստղերուն ե հավասար:

Կը դեգերեր Մհեր անդուլ
Անգրդ գետեն մինչ Սեղան-սար,
Մարաթուքեն՝ Ծծմակաքիթ:
Ու կը փնտրեր բերդի համար
Բար ու կապան, լեռ, առապար,
Անկ ու հարմար:

Որանց մեկ որ՝ մուժն ու մուրը՝
Մեջ կապանին, խոր ծմակին,
Մեկ վագր վիրագ ու ահագին,
Դեմ Մհերին խոպաց, վաճճեց
Ու մռնչաց խոլ զարհուրիկ.
Մհեր լախուր քաշեց, զարկեց,
Ճեղքեց զանգը վագրի ահուիկ,
Միսը կերավ, մորթը ձգեց
Կուռ թիկունքին, գլխու վըրան՝
Գիշտ ու խալամ:

Գտավ Մհեր մեկ խրոխտ լեռ
Մեջ բավիղին Մարաթուքա,
Ջերդ բանձրիկ գահ,
Կողն ու կոնակ՝ գուղձ յերկաթին,
Ուր կընայեն ամեն դիեն
Վիհեր մթին վեժ-անդունդին.
Քար ու կապան, լեռ առապար,
Բերդի հաճար անկ ու հարձար:

Ազնանց Մհեր լախտն արավ ձեռ
Վազեց իջավ Տարոնա դաշտ.
Տարոնա դաշտ մեծ գետ ունի,
Խոր ու բըրբըր,
Ու անունն է Արածանի.
Հարյուր քառսուն վտակ ու վետ,
Կը խառնվեն իրարու հետ
Ու կը հյուսեն Տարոնա գետ:

Տեսավ Մհեր՝ շուրն է հորդել,
Վարար-վարար,
Ու կ'ավերե գեղ ու հանդեր,
Արոտ ու վար
Շինականին ու ռամիկին:
Խղճաց Մհեր, մրձուռ սրտով
Վարդեց հասավ Քարքե սարին.
Մեկ ապառաժ վեմ վիթխարի
Փեռ քարերեն Քարքե սարի
Մղեց, բերեց

Գլոր-գլոր,

Դղոր-դղոր

Բերեց ձգեց են գետի մեջ:
Գեաը բաժնեց լերկու ճյուղի,
Մեկն աջ գնաց ու մեկը՝ ձախ:
Ջուրերն իջան,
Առաջվա պես արեվերես
Յելան գեղերն ու հանդաստան
Շինականին ու ռամիկին:

Տարոնացիք ես վոր տեսան
Չարմացք ահեն շուր կտրեցան.
Փախան, մտան
Արեվ-Առինճ մեծ շահաստան,
Վիշապարերդ, Արուբակերտ:
Արուրի դուրք քառսուն նիգով
Իրենց հեանուց պինդ գոցեցին:

Մհեր հասավ լախտը ձեռին
Ու յոթն հեղ վորոտումունքով
Կոփեց բերդի դուրք արուրին,
Դոփեց գետին պողպատ վոտքով,
Ձենը ձգեց անհղագոյ,
Ծխնու վրա դողաց դողդոջ
Դուրք արուրին:

«Ե՛յ Տարոնա իշխան-ջոջեր,
Ահանթոթափ,
Ժողվեք բերեք, տվեք ինձի
Ձեր արծաթով, հացով-ջրով,
Հարուր վարպետ, վոր վեմ տաշեն,
Հարուր վարպետ, վոր պատ քաշեն.
Բերեք հազար բանվոր, մշակ,
Վոր քար կըրեն, յերկաթ կըռեն,
Բերեք հազար բանվոր, մշակ,
Վոր հող թալեն, արճիճ հալեն:
Բերեք թե վոյ, ձեր տուն ու տեղ
Ավեր կ'անեմ, հող ու աղուր,
Չորսդին կուտամ՝ հողմերուն կուր:

Ու Մհերի վոտքը լեկան
Աղ ու հացով, խնդիրք-լացով,
Արեվ-Առինճ քաղքի շոջեր՝
Վաճառապետ ու զանձաշատ,
Ահանթոթափ,
Բերին տվին հացն ու արծաթ,
Հարուր վարպետ, վոր վեմ տաշեն,
Հարուր վարպետ, վոր պատ քաշեն,

Բերին հազար բանվոր, մշակ,
Վոր քար կըրեն, յերկաթ կըռեն,
Բերին հազար բանվոր, մշակ,
Վոր հող թալեն, արճիճ հալեն:

Վարպետ-բանվոր Մհեր առավ,
Գուժար տարավ
Բանձրիկ Սասուն, Սասնա աշխարհ,
Խոլ ու խոժոռ քերծի վրա:
Ու շինեցին հզոր քերծին
Բերդ ու պատվար, զերդ կուռ ասպար,
Կայծակ քարով ու վորձ քարով.
Կամրջակապ փապ ու վիրապ:
Արճիճ լցրին կրի տեղակ
Մեջ հիմերուն,
Արճիճ լցրին խիճի տեղակ
Մեջ վորմերուն:
Կանգնեցրին զոռ աշտարակ
Սուր սնարին՝ վես ու անել,
Ուր լոկ արծվի թեփն ե դիպել:
Աղխ ու նիգով մուխ յերկաթի
Դուռ-դուանդի:
Ու շինեցին խըրոխտ բուրգեր՝
Բանձր ու բոլոր,
Պատուհաններ՝ աչքով խոլոր,
Կը նայելին ճամբաներուն
Վոլոր-մոլոր,
Թե հեռավոր, թե մոտավոր:

Մհեր հասավ լախար ձեռին
Ու յոթն հեղ վորոտմունքով
Կոփեց բերդի դուրք արուրին,
Դոփեց գետին պողպատ վոտքով,
Ձենը ձգեց անհղազոչ,
Ծխնու վրա դողաց դողդոջ
Դուրք արուրին:

«Ե՛յ Տարոնա իշխան-ջոջեր,
Ականթոթափ,
Ժողվեք բերեք, տվեք ինձի
Ձեր արծաթով, հացով-ջրով,
Հարուր վարպետ, վոր վեմ տաշեն,
Հարուր վարպետ, վոր պատ քաշեն.
Բերեք հազար բանվոր, մշակ,
Վոր քար կրրեն, լերկաթ կրռեն,
Բերեք հազար բանվոր, մշակ,
Վոր հող թալեն, արճիճ հալեն:
Բերեք թե վոչ, ձեր տուն ու տեղ
Ավեր կ'անեմ, հող ու աղուր,
Չորսդին կուտամ՝ հողմերուն կուր:

Ու Մհերի վոտքը լեկան
Աղ ու հացով, խնդիրք-լացով,
Արեվ-Առինճ քաղքի ջոջեր՝
Վաճառապետ ու գանձաշատ,
Ականթոթափ,
Բերին տվին հացն ու արծաթ,
Հարուր վարպետ, վոր վեմ տաշեն,
Հարուր վարպետ, վոր պատ քաշեն,

Բերին հազար բանվոր, մշակ,
Վոր քար կրրեն, յերկաթ կրռեն,
Բերին հազար բանվոր, մշակ,
Վոր հող թալեն, արճիճ հալեն:

Վարպետ-բանվոր Մհեր առավ,
Գումար տարավ
Բանձրիկ Սասուն, Սասմա աշխարհ,
Խոլ ու խոժոռ քերծի վրա:
Ու շինեցին հզոր քերծին
Բերդ ու պատվար, գերդ կուռ ասպար,
Կայծակ քարով ու վորձ քարով.
Կամրջակապ փապ ու վիրապ:
Արճիճ լցրին կրի տեղակ
Մեջ հիմերուն,
Արճիճ լցրին խիճի տեղակ
Մեջ վորմերուն:
Կանգնեցրին գոռ աշտարակ
Սուր սնարին՝ վես ու աներ,
Ուր լոկ արծվի թեփե ե դիպել:
Աղխ ու նիգով մուխ լերկաթի
Դուռ-դռանդի:
Ու շինեցին խըրոխտ բուրգեր՝
Բանձր ու բուրբ,
Պատուհաններ՝ աչքով խոլոր,
Կը նայելին ճամբաներուն
Վոլոր-մոլոր,
Թե հեռավոր, թե մոտավոր:

Ու անունը բերդի դրավ՝
«Մհերի Գեն».

Անունը սոսկ, բերդի վրան
Մինչև ետը սպառազեն
Գոռ պահապան:

Գնաց Մհեր՝ բարկ ու կըրակ,
Իջավ Սասմա Աթոռ-քաղաք.
Արև նոր եր աչքը բացել,
Վողջ յերկինքն եր ծով-ծիրանի,
Ծուխը կ'ելներ պալան-պալան
Ակուտներեն ու յերդերեն:
Ու որն ետը տոն—կիրակի,
Ժամն եր կանգնած պատարագի:
Մհեր մտավ Առյուծաբերդ,
Ջոջանց իր տուն,
Յոթը կողպեք պատուհանեն
Հանեց Դավթի գրահ ու վերտ,
Վոսկի գոտիկ՝ յոթը պատիկ.
Վահան լանջքին,
Վառ սաղավարտ դրավ գլխին,
Կապեց մեջքին
Թուր—Հավրունին, Թուր—Կայծակին:
Յելավ վոտքով զարկեք գոմի
Տասը նիզով աղխուկ դռան,
Ընկավ ջախջախ ու ծինեհան
Դուռն յերկաթի.
Հանեց Դավթի
Ձին հրեղեն՝ բռնած բաշեն:

Ձեռքը նյուսին դրավ՝ կեծնի,
Ճնճղափորիկ հասավ ժամեն,
Յեկավ մթնած՝ վրան թնդաց.
Ու արմուկեն քաշեց կատպած.
«Ձքվիս, Մհեր,
Չար, անառակ,
Նաչրդ տեսնեմ,
Գետինն անցնես»:

Հանց արմուկով հըրեց Մհեր
Հետ հորեղբոր,
Արմուկն առավ ալուաներուն
Ու ալուաներն լեղան փշուր
Հետ հորեղբոր:

Հեծավ Մհերն արևազուն,
Հեծավ խթեց հրեղեն ձին:
Թռավ կանգնեց քաղաքամեջ.
Աջ ու ձեռքին
Հազարաչող թուր—Կայծակին:
Հանց գոռ-ամպրոպ Անդոկ լեռան
Կը կայծկլտե—կը վորոտա,
Դոռաց Մհեր Սասնու վրան.
— Ե՛յ գուք, Սասմա ձեռ ու ձեռ,
Ե՛յ գուք, գեղղուկ, մշակ ու ճորտ,
Ձեռնել գիտցող նիզակ ու նետ,
Ձեռնել գիտցող գուրգ ու գեղարդ.
Թող ամենքը ասպաղինվեն,
Գան ինձի հետ—
Քանդենք հիմեն աշխարհը չար
Ու ուսկություն բերենք աշխարհ,

Ռամկի որենք ու իրավունք,
Վոր տեր դառնա ոսմիկն իրեն
Արդար հացին, սուրբ վաստակին:

Ու յետ յեկավ Մհերի ձեն
Մալնո ձորեն, Ծոփաց Գուսեն,
Ճապաղ Ջուրեն, Մշու Դուրեն,
Խուժա Բարեն, Գրգուռ սարեն,
Փովեց նորեն
Գոռգոռալեն, հաղարածեն,
Սասնո վրբեն:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ջոջ տան պետեր, խոլ հսկաներ—
Ջենով Ոհան ու Խոր Գուսան,
Թառ—Ճնճղուկ ու Խոր—Մանուկ,
Վժիկ—Մխո, Բուճած—Կուռիկ,
Ջոջ—Վիրապ ու Ճող—Վիրապ,
Վոստանիկներ ու Սեպուհներ,
Ու Աղատներ ու Ավատներ,
Հաղած-կապած վերտ ու վահան,
Սուր ու աշտե, տեգ ու նիզակ,
Իրենց առջեֆն առած-բերած
Հոժ ժողովուրդ—գեղ ու քաղաք,
Գեղջուկ, մշակ, ճորտ ու ոսմիկ,
Հաղած—կապած զրահ շապիկ,
Գունդ ու մկունդ, պարս ու աղեղ,
Գրոն ավին, յեկան մեկտեղ
Դեմ Մհերին ու ձենեցին,—
— Ե՛յ դեվ Մհեր,
Վար եջ ձիեն, ժամտուն գրնա,
Լնց, որտա, ու դարձ արա
Խորհուրդներեն շար սատանին:

Կռթիվ կուզես... Մեղքը վըրհզ,
Ետը և եթ
Քեզ կը խառնենք հազար տարվա
Մեռերոց հետ...

Մհեր կեցալ անպատասխան,
Անպատասխան ըն առսասան,
Բոլոր մեկտեղ դառան յեա-յեա,
Բոլոր մեկտեղ կանգնան մեկին,
Բոլոր մեկտեղ սալ ու գետին
Վտաներով պիրկ՝ պինդ դոփեցին,
Տեղերով կուռ հանց կույի կանչ
Վահանները պինդ կոփեցին,
Թինդ ու թափով թռան առաջ,
Շկահելով, գոռգոռալով,
Հողմի նման խիստ խոյացան,
Յեկան վեա-վեա ու իրենց հետ
Ամպ ու փոշի, մուղտ ու մղեղ,
Կուռ թ ալին,
Կուռ թ ալին,
Կուռ կուռփներ ցցած ահեղ,
Թռան, յեկան, յեկան հասան՝
Մհեր գլխեն,
Մհեր ճմլեն,—
Մհեր խթեց Չին հրեղեն
Ու մխրճվեց մեջ ամբոխին.
Ճեղքեց ամբոխն յերկու մասի,
Մեկն աջ թալեց ու մեկը ձախ.
Կեան՝ արեցաթ, կեան՝ արեպատ,
Մղեց, յեկավ, կանգնավ խիզախ
Դեմ-հանդիման, ճակատ-ճակատ,

Իշխաններուն, Սեպուհներուն,
Ավատներուն, Ազատներուն,
Բաշեց գարկեց Թուր—Հավլունին,
Թուր—Հավլունին, հանց հուր—կայծակ
Մեջ մթագին ամպ ու դամպին,
Կարեց, թափեց,
Այրեց, լափեց
Ով վոր ընկավ թրի վրան,
Ինչ վոր ընկավ հրի բերան:
Արյունն յեկավ գոչ-գոչ գնաց...
Մնացածներ գուճար փախան,
Յեղան ցրիվ, հանց չոր խոփով...

Սև ազտափի մոռչլ կառանչ՝
Սև լուրն հասավ Սասմա ահանջ:
Իշխան, ջոջեր, ժամերեցներ
Յեկան ժամի կոչնակ ավին.
Ու չորս գլին ծեր-հալեվոր,
Մեր ու մանուկ, աղքատ, հարուստ
Ժամ ժողվեցան, նորեն յեկան,
Ալիք-ալիք ծովու նման,
Իշխան, ջոջեր, ժամերեցներ
Ծով կապեցին ժամի բոլոր:
Ու իրենց հետ յերգումարդով
Սասուն լման
Նգովք արին գոռ Մհերին.
— Անիծվես դու,
Չարըդ Մհեր,
Դու, ներհակ նեռ,

Ինչ, դե՛լ ցասման,
Ինչ, վոր կուզես՝ աշխարհ քանդես,
Ծարավ մընաս ու անոթի,
Անճեա մընաս ու անորդի,
Մահ ուզենաս, չգտնես մահ,
Մինչև Քրիստոս դատաստան գա՝
Քո դատ կըտրես:

Ու անեծքը հասավ բռնեց
Մհերին.
Գեաինն էլ չեր կարող տանի
Մհերին.
Զիտ վտաքը ծունկերն՝ ի վեր
Հողերու մեջ կը մխրճվեր:
Մհեր ուժով, ուժով-զորով
Հասավ հոր-մոր գերեզմանին,
Գրկեց հողվարքն ասավ լալով.
— Վեր լել, հերիկ,
Վեր յել, մերիկ,
Մեկ ճար արեք
Զեր Մհերին:

Ու հերն ու մեր գերեզմանեն
Լացին, ասին.
— Գնն, վորդի, Տոսղան բռնք,
Ազուավու այր,
Ու քար քաղե, ավազ մաղե,
Լաց ու զղչա,
Վոր Քրիստոս քեզի խղճա,
Թողու թյուն տա:

Յերկիրն էլ չեր ուզի տանի
Մհերին.
Արեգակն էլ՝ աչքի նման
Մեռելին,
Պաղ կընայեր ու լույս չեր տա
Մհերին:
Զիտ վտաքը ծունկերն ի վեր
Հողերու մեջ կը մխրճվեր.
Ուժով—զորով գնաց Մհեր,
Յեկավ հասավ Վանա ծովուն:
Ազուավու Քար բացվեց մեկեն,
Առավ-կալավ մեջ իբ ծոցին
Մհերն ու Զին:
Ազուավու Քար գոցվեց նորն
Նըրա վըրեն:

Մեջ անձավին անմահ, անմեռ,
Կա ու կապրի Յասման Մհեր,
Գլխու վերև—նըսեմ ճրագ՝
Գիշեր-ցերեկ հավիտյան վառ.
Խմած ջուրը՝ մեկ ըսկահակ.
Հացը որեն՝ յերեք նշխար:
Մեկ խուրճ ատույտ Զիտ ատաջ
Ամառ-ձմեռ դալար—կանաչ
Ու կըմտքե անմահ Մհեր
Աշխարքի բան.
Աշխարքի բան, հանց վոր իժ-ոձ,
Կը խեթըթե սիրտն ու հողին:
Ու վոչ կուլա, վոչ կը զղչա,

Վոր Բրիտանոս խղճա-զթա,
Վեա արարքին թողութուն աս:

Ու թիւ կուգան
Բարդ-բարդ ամպեր՝ հրով-ջրով,
Լույս Մասխի վեհ գագաթեն,
Սիփան սարեն, Միսլան ծովեն,
Կայծակ կուտան
Ազուավու լերկ Բարի վրեն
Ու Մհերի գոց Դուռն ի վեր,
Կը գողգողան, կը լորրոտան,
Փըխրին կերթան:

Մհեր այրեն, Բարի խորեն
Խոլ կը թնդա, դզորդ կուտա
Բարկութենեն:
Կը վրընջա ու կը դոփե
Ձին սանձակոծ, կրակ ու բոց,
Ու կը ժածեն Մհերն ու Ձրն
Աշխարհն հիմքին:

Ամեն տարի որն Համբարձման,
Յերբ իրարու համբույր կուտան
Յերկինք-յերկիր ու հուր ու ջուր,
Ամեն տարի որն համբարձման,
Յերբ կը բացվի ամեն փակ դուռ,
Կը վտխենան գեղ ու քաղաք,
Թե կը բացվի Ազուավու Բար,
Կ'եղնե Մհեր արև-աշխարհ:

Գեղ—գեղովի, քաղաք-քաղքով,
Արտասուքով
Կը պաղատեն Բրիտանոսին՝
Չար Մհերին կապե-բանդե,
Վոր դուրս չգա՝ աշխարհ քանդե:

Մեկ Համբարձման որ, յերբ Մհերի Դուռ
Նորեն բաց յեղավ, Ազուավու անձով
Մեկ ծերուն հովիվ ներս մտավ, տեսավ՝
Մեկ պարթև վեճ-մարդ՝
Գլխին սաղավարտ,
Հեծած կրակ Ձին,
Կայծակը ձեռին,
Մթան մեջ կանդուն:

Հարցուց,— Ո՞վ ես դուն:
— Մհերն եմ յես, Իսկթի տղան,
Դու, հալեվոր, մւտի կուգաս:

— Լույս աշխարքեն, հովիվն ասավ:

— Աշխարքն Թն ե, ինչպես վոր եր.
Հարցուց Մհեր:

— Հա, ենպես ե, ինչպես վոր եր.
Համբավ տվավ հովիվը ծեր:

— Նոր՞ն ուսմիկ դառ կըզատի,
Աշխարհ կուտե,

Ու կը մեա ինքն անոթի՞,
Հարցուց Մհեր:

--- Հն, եզպես ե, Աշնանց Մհեր:

— Դե, դարձ գնա քո չար աշխարհ,
Խոր դաւրութեով ասով Մհեր:

— Դու յերբ պիտի դուրս գաս աշխարհ,
Հարցում արավ հովիվը ծեր:

— Յերբ շեղքն հասնի
Վտակորին,
Ռամիկ կանչե
Մհերին:

Պատգամ տված Յասման Մհեր:

Ու դուրս յելով հովիվն այրեն,
Ապուսու Քար դոցվեց նորեն

Մինչև ետք դեռ
Ենտեղ է Մհեր.
Հուրնի Ձին հեծած,
Սաղավարս կապած,
Կայծակն աջ ձեռին,
Վահան՝ ձախ ձեռին,
Հագած կուռ ասպար.
Միշտ ու միալար

Կըսպասե աննինջ՝
Հողին ալանջին
Ու ալանջը՝
Ռամիկ կանչին:

Վ Ե Ր Զ — Յ Ե Ր Կ

Են որեն վեր անցան դարեր,
 Յերը ոամկասեր Մհերը վեա՝
 Անձավի մեջ բանդվեց անել,
 Անցան հազար տարիներ չար,
 Նորեն հազար չար տարիներ,
 Դառն ու դաժան, մութն ու մլար:
 Ռամիկը, հանց ճորտ ու ստրուկ,
 Բանվոր, մշակ, գերի-դրաստ,
 Կտառապեր ու կ'աշխատեր,
 Կտառապեր ու կը տքներ
 Արքաներու, իշխաններու,
 Սեպուհներու, հարուստներու
 Շահի համար անհազ, անկուշտ:
 Ամենուրեք ու ամեն տեղ
 Կ'չարչարվեր անդուլ, անխոնջ,
 Թովերու մեջ ու բովերու,
 Բարկ ու կրակ արևի տակ,
 Սառնամանի հողմերու տակ,
 Ու կմնար նորեն-նորեն
 Խեղճ, անոթի, մերկ ի մորեն,
 Անիրավունք ու անբաժին:

Տարվե տարի ու որև որ
 Լուծը դաժան՝
 Չար բանության
 Կը ծանրանար
 Ռամիկի վրան:
 Ու մինչև վոր շեղբը հասավ,
 Հասավ ոամիկի չոր վոսկորին:

Յերը շեղըն հասավ չոր վոսկորին
 Ահեղ ցավեն ճըչաց ոամիկի:
 Քաղաքներեն ու գյուղերեն,
 Ու ծովերեն ու բովերեն,
 Դարընոցներու հրեն-բոցեն
 Ճորտ ու ըստրուկ, բանվոր, մշակ,
 Աղքատ ու զուրկ ձեն տվեցին
 Մահի պատրաստ, ուղմահրավեր,
 Ձեն տվեցին ու կանչեցին
 Վեա Մհերին:
 Ամեն դիեն կանչերը հուր՝
 Հազար, հազար, հազար ու բյուր,
 Հանց ծովերու գոռ ալիքներ,
 Յեկան, յեկան ու կոփեցին
 Մհերի Դուռ, Ազոավու Բար:

Կսեց Մհեր մեջ անձավին
 Կանչերը հուր, հազար ու բյուր՝
 Մահի պատրաստ, ուղմահրավեր.
 Բազուկն յերկաթ պրկեց Մհեր,
 Ետլ մրրկվեց սիրտն ու հոգին,

024

ու վրընջաց Ձին հրեղեն
 Ու ժաժեցին աշխարհ հիմեն
 Ու ճեղքեցին քար-ապառաժ:
 Թուր—Հավրունին կայծակ ավազ՝
 Գուռ կայծակներ անեղաթափ,
 Խորասկեցին կապանք ու գուռ,
 Յելավ Մհեր արև-աշխարհ:
 Ու վարզեցին, թուան, յեկան
 Հազար-հազար, հազար ու բյուր
 Ճորտ ու ըստրուկ, բանվոր, մշակ,
 Ամեն դին թուան, յեկան
 Երեն հազար, հազար ու բյուր
 Ճորտ ու ըստրուկ, բանվոր, մշակ,
 Ծով կապեցին Մհերի շուրջ,
 Ծով կապեցին փոթորկաշունչ,
 Գրոհ տվին բուրբ մեկտեղ՝
 Արքաներու, իշխաններու,
 Մեպուհներու, Ավատներու,
 Հարուստներու վրա մեկտեղ.
 Ավերեցին աշխարհը չար,
 Ու ուսմկություն բերին աշխարհ,
 Խամկի որենք ու իրավունք,
 Վեր տեր գառնա սամիկն իրեն
 Մուրթ վաստակին, արդար հացին:

Փրեկ 1919, Յերեվան 1937 թ

Պատ. խմբագրի՝ Ս ի Ր ա ս
Տեխ. խմբագրի՝ Ս ա Ա լ Ք ու լ ն յ ա ն
Սրբագրի՝ Ա. Ա Ր դ ա ք ա ն յ ա ն

Գլավղիտի լիազոր՝ Ա. - 3053. Հրատ. 4412.

Պատվ. 1360. Տիրամ 6000.

Թուղթ 74 × 110, ասղ. 2 3/4 մամ.

Մեկ մամ. 51,200 նիշ. հեղինակ. 1 3/4 մամ.

Հանձնված է արտադրության 23 դեկ. 1937 թ.

Ստորագրված է ասղիսու 25 փետրվարի 1935 թ.

Գինը 2 ա., կազմը 1—60 կ.

Պետհրատի 1 ասղարան, Յերևան, Լենինի փող. 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0340288

135

33037